

Matko
Matija
Marušić

O identitetima i problemu njihova iščitavanja

Likovne umjetnosti, arhitektura i povijesni identiteti,
XV. dani Cvita Fiskovića,
Zadar, 28. rujna – 1. listopada 2016.

Najznačajniji bijenalni skup povjesničara umjetnosti u Hrvatskoj, *Dani Cvita Fiskovića*, svoje petnaesto izdanje doživio je u Zadru. U organizaciji Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Odjela za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru (i njihovih predstavnika, Jasenke Gudelj i Larisa Borića), skup je okupio tridesetak izlagača, od akademika do doktoranada, iz jedanaest institucija iz Hrvatske te nekoliko sudionika iz susjednih zemalja, Slovenije i Bosne i Hercegovine.

Obrađujući djela likovnih umjetnosti i arhitekture, izlagači su pokušali odgovoriti na niz pitanja o stvaranju, definiranju i redefiniranju identiteta naručitelja ili grupe, bilo da se radi o manjoj grupi poput crkvene bratovštine ili pripadnicima neke mnogo veće zajednice, poput nacije. Kako su pokazala i izlaganja, identiteti su bili shvaćeni vrlo široko, od vlastitog "ja" određenog umjetnika, markera u prostoru u snazi identiteta grada ili pak identiteta kao konstrukta određenog vremena. Sukladno tradiciji skupa, izlagači

su pokrili širok raspon tema, od antike do suvremenosti, a posebno vrijedi istaknuti značajan udio tema iz kontinentalne Hrvatske.

Otvaranje skupa bilo je rezervirano za predstavljanje novih istraživanja iz grada domaćina. Izlaganja je otvorio Pavuša Vežić s temom o identitetu antičkog Zadra na primjeru slavoluka Melije Anijane. Autor je predstavio rezultate novih konzervatorskih istraživanja ovog slojevitog spomenika, s naglaskom na tumačenju komemorativne i komunalne funkcije slavoluka. Nova su i arheološka istraživanja kuće Cedulin, kasnosrednjovjekovne obiteljske rezidencije naknadno prenamijenjene u javnu građevinu. Na primjeru prostorne transformacije ove mikrolokacije u urbanom tkivu Zadra, Berislav Štefanac raspravljao je o identitetu srednjovjekovnih palača i kuća. O identitetu plemića izlagala je i Sofija Sorić, analizirajući arhivske izvore koji donose detaljne podatke o uređenju kuća viših slojeva stanovništva kasnosrednjovjekovnoga Raba. Bojan Goja govorio je o identifikacijskoj ulozi heraldike prateći ikonografiju grba malo poznate zadarske obitelji, dok je Silvija Banić analizirala oponašanje vizualnih modela vladajuće elite Venecije na primjeru odjeće kao insignija vlasti. Laris Borić govorio je o procesu venecijanizacije javnih prostora Zadra, ali i drugih gradova (Hvara, Cres), pri čemu se "njihova dotadašnja semantika lokalnog, komunalnog identiteta utapa u novi univerzalni, državni kontekst Serenissime". Zadarsku sesiju zaključila je Suzana Valenta predstavivši zbirku fotografija Ive Petriciolija koju sistematizira i istražuje.

O ikonografiji i (re)prezentaciji vladajućih raspravljala je Maja Zeman, objašnjavajući procese preobrazbe rimskih društva te kontinuitete "mjesta moći" ranosrednjovjekovnih vladarskih kompleksa sklavinije Hrvatske. Milan Pelc govorio je o vizualnom identitetu zagrebačkih biskupa prema prikazima

svetih ugarskih vladara Stjepana, Ladislava i Emerika u brevijarima i misalima interpretirajući ih u ključu vjersko-političkog identiteta Zagrebačke biskupije. Zlatko Uzelac predstavio je ikonografski program osamnaestostoljetne tvrđave Brod u čijoj arhitekturi iščitava simbolizaciju dinastije Marije Terezije. Dragan Damjanović pokazao je na koje je načine grb Trojedne Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije korišten kao odraz političkog stava u historicističkoj arhitekturi. O poštanskim markama kao manifestu nacionalnog identiteta Države SHS izlagala je Rašeljka Bilić Boras podcrtavajući snagu ovog naizgled malog medija u promidžbi političkih ideja. Rozana Vojvoda govorila je o korištenju motiva Milosrđa (na primjeru oslika na bočnom ulazu u Knežev dvor) unutar društvenopolitičkih okolnosti Dubrovačke Republike.

O identitetu naručitelja iskazanome kroz likovne umjetnosti izlagao je Samo Štefanac problematizirajući postavljanje plemićkih (naručiteljskih) grbova na primjeru djela Nikole Firentinca i Andrije Alešija. Beat Čolak raspravljao je o narudžbama franjevacca Bosne Srebrne koji su, prema interpretaciji autora, narudžbama venecijanskog slikara Baldassarea d'Anne iskazivali svoj "zapadnjački" identitet. Mirogojski grobni spomenici 19. stoljeća pokazali su se iznimnim materijalom za propitivanje vrijednosti i identiteta građanske elite Zagreba, o čemu je raspravljala Monica Priante. O preuzimanju stambenih modela predratne aristokracije nakon 1918. godine i arhitektonskim narudžbama zagrebačke buržoazije govorila je Marina Bagarić. Identitet također jedne specifične urbane zajednice, dubrovačkih armatura u prvoj polovici 20. stoljeća, bio je u središtu izlaganja Nina Baće, koji je analizirao arhitektonske projekte i načine na koji se njima iskazivao društveni ugled.

Kolektivnim identitetom bavila se Ana Munk, analizirajući relikvijar

glave sv. Vlaha za koji autorica drži da je “najznačajniji identitetski konstrukt srednjovjekovnog Dubrovnika”. Relikvija tako igra ključnu ulogu u stvaranju kolektivnog identiteta Grada, o čemu govori ikonografija ovoga relikvijara, kao i povijesni narativi koji prate relikvije. Petra Batelja govorila je o kreiranju kolektivnog vjerskog identiteta na primjerima ikonografije Bogorodice Zaštitnice iz Hrvatskog zagorja, iz Trškog Vrha i Vinagore. Freske koje je Batelja analizirala izmiču iz standardne ikonografije u kojoj se pod Bogorodičinim plaštem prikazuju patroni, već se u ovim primjerima na tom mjestu nalazi tipizirani narod koji prema autorici predstavlja “javni, kolektivni vjerski identitet unutar spomenika posebne marijanske pobožnosti”. Tatjana Mićević-Đurić izlaganje je posvetila slabo istraženom temi tzv. kriptokriževa na grobljima bosanskih katolika u okolici Travnika. Autorica je ukazala na moguću povezanost s nišanom (muslimanskim nadgrobniim spomenikom) te njihovu prilagodbu kroz apliciranje kršćanske motivike.

Jasenka Gudelj izlagala je o arhitekturi i slikarstvu sklopa sv. Jeronima u Rimu kao “čvorištu interpretacija i generiranja povijesnih narativa” hrvatskih povijesnih zemalja. Ana Marinković u izlaganju naslovljenom “Između zrnja i lava” raspravljala je o relikvijama u venecijanskoj skjavonskoj bratovštini sv. Jurja i Tripuna nastojeći preko čašćenja relikvija lokalnih svetaca ući u trag regionalnim identitetima koje je ta bratovština okupljala. Danko Šourek govorio je o samoreprezentaciji na primjeru nedavno otkrivenih zidnih slika Ilirsko-ugarskog kolegija u Bolonji. Zagrebački “grbovnik” s tridesetak sačuvanih grbova svjedoči o identitetu ne samo na osobnoj razini, već i na razini biskupije, ali i države.

Izlaganje Danka Šoureka otvorilo je vrata nacionalnim identitetima o kojim se

raspravljalo na materijalu iz 20. stoljeća, a “identitet” se u ovom slučaju ponajviše promatrao kroz prizmu stila. Tako je Vinko Srhoj raspravljao o negativnoj percepciji ideje “nacionalnog stila” koja je, umjesto očekivane jugoslavenske identifikacije nakon Prvog svjetskog rata, označila jačanje partikularnih identiteta – srpskog, hrvatskog i slovenskog. Razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata izlaganje je posvetila Karla Lebhaft, propitujući konstruiranje jugoslavenskog identiteta kroz vizualnu kulturu nakon 1948. godine, za ključan primjer uzevši parišku izložbu jugoslavenske srednjovjekovne umjetnosti 1950. godine. Na tom je tragu bilo i izlaganje Lovorke Magaš Bilandžić koja je na primjeru scenografije Narodnog kazališta u Zagrebu između 1921. i 1940. godine problematizirala ideološku ulogu scenografije i njezino korištenje u iskazivanju “našeg” izraza.

Emil Hilje govorio je o iščitavanju identiteta umjetnika kroz njihove nazive u vrelima iz vremena njihova djelovanja te u historiografiji. Na primjerima nedosljednog i višeznačnog imenovanja majstora poput Jurja Matejeva Dalmatinca i Blaža Jurjeva Trogiranina, autor je naglasio razlike između “stvarnosti onovremenog imenovanja” i današnjeg interpretiranja njihova identiteta kroz imena. Ana Šeparović ponudila je novo čitanje portreta Jerolima Miše, uspoređujući prikaze gradskih (zagrebačkih) i pučkih (dalmatinskih) muškaraca i žena koje autor slika. Feđa Gavrilović izlagao je o Miroslavu Krleži, polazeći od teksta Kataloga Galerije slika Jugoslavenske akademije iz 1947. godine. Na primjeru ovog teksta Gavrilović je problematizirao potragu za nacionalnim identitetom unutar onodobne socijalističke paradigme. Skup je službeno zatvoren zajedničkim izlaganjem Irene Ravlić i Predraga Markovića koje se najviše približilo suvremenom trenutku. Autori su izlaganjem propitali opravdanost pojedinih konzervatorskih rješenja na spomenicima

kontinentalne Hrvatske u posljednjih dvadeset godina, kritički se osvrnuvši na različite pristupe “obnovama”, začudno jedinstvenima u potrazi za izgubljenim identitetom srednjega vijeka.

Ovogodišnji Dani imali su i bogat popratni program. Nastavljena je tradicija predstavljanja monografija izdanih u posljednje dvije godine. Tako je pri otvaranju manifestacije predstavljeno pet novih izdanja o kojima su, znakovito, govorili sami autori: Nikola Jakšić, Igor Fisković, Danko Šourek, Dragan Damjanović, Vinko Srhoj, Ana Šeparović te Emil Hilje. Zbornik prethodnogodišnjih Dana, *Razmjena umjetničkih iskustava u jadranskom bazenu*, predstavili su njegovi urednici Jasenka Gudelj i Predrag Marković, dok je o sadržaju govorio jedan od njegovih recenzenata, Danko Šourek. Studentski radovi predstavljeni su u posebnoj poster-sesiji, unutar koje su svoje radove izložili Marko Filip Pavković (Rektorova nagrada) te Ines Ivić i Matko Matija Marušić (Nagrada Društva povjesničara umjetnosti Hrvatske).

Iz popratnog programa skupa posebno vrijedi istaknuti okrugli stol naslovljen *Znanstvena periodika iz područja povijesti umjetnosti u Hrvatskoj*. Urednici i članovi uredničkih vijeća časopisa *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* (Mirjana Repanić Braun),

Peristil (Irena Kraševac), *Ars Adriatica* (Laris Borić) te *Hortus Artium Medievalium* (Nikola Jakšić) raspravljali su o problemima izdavanja časopisa koje uređuju. U živoj raspravi koju je moderirala Jasenka Gudelj, najviše se pažnje posvetilo problemima recenzentskog postupka u malim akademskim sredinama kakva je ona povijesti umjetnosti, većinom nejasnim pravilima kategorizacije tekstova, dilemi tiskanja časopisa ili *on-line* izdavanja, njihovoj slaboj vidljivosti te (ne) zastupljenosti u citatnim bazama. Sudionici, redom autori priloga, recenzenti i članovi uredništava navedenih časopisa, sudjelovali su brojnim prijedlozima i ukazali na potrebu češće rasprave o ovim problemima u stručnoj javnosti. Nakon završnih riječi organizatora i zahvala sudionicima organiziran je obilazak crkve sv. Krševana. Pavaša Vežić, Emil Hilje i Laris Borić osvrnuli su se na arhitekturu, freske i oltare crkve te time otvorili vrata spomeniku koji je zainteresiranoj i stručnoj javnosti godinama bio nedostupan. Time su zatvoreni još jedni *Dani Cvita Fiskovića* koji su ponudili neka nova čitanja građe koja do sada nije bila interpretirana iz perspektive povijesnih identiteta. Upravo iz tog razloga s interesom treba čekati predstavljanje zbornika, planirano uoči sljedećih Dana, početkom listopada 2018. godine. x